

Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Kişilere Yönelik Tutumları

Gözde Yılmaz Tuncel^{a, b}, Derya Şaşman Kaylı^c, Görkem Yararbaş^d

Özet

Bu araştırma, sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarını ve bu tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, sosyodemografik soru formu ile Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışlar Ölçeği (BYMT) kullanılmış ve çalışma 106 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklem t Testi, Anova ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. Bu araştırmaya katılan sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları yüksek düzeyde olmasa da olumsuz bulunmuştur. Katılımcıların eğitim durumlarının tutumları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan meslek elemanlarının olumsuz tutumları, bu bireylere sunacakları müdahaleleri ve hizmetleri, madde kullanımıyla ilgili destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirme davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, madde kullanım bozukluğu ve madde kullanımının biyopsikososyal süreçleri hakkında bilgi düzeylerinin artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Attitudes of Personnel Working in the Field of Social Work towards Persons Using Addictive Substance

Abstract

This research aims to examine the attitudes of professionals working in the field of social work towards individuals using addictive substances and the relationship between these attitudes and sociodemographic variables. In the study, a sociodemographic information form and Scale on Attitudes and Behaviors toward Individuals Using Addictive Substance were used and the study was carried out with 106 participants. Independent Sample T-Test, Anova and Spearman Correlation Test were used in the analysis of the data. The attitudes of the professionals working in the field of social work participating in this research towards individuals using illicit addictive substances were found to be negative, although not at a high level. It has been determined that the educational status have an effect on their attitudes. Negative attitudes of personnel working with individuals at high risk of substance use may adversely affect the interventions and services they will provide to these individuals. Therefore, it is considered important to increase the level of knowledge about substance use disorder and the biopsychosocial processes of substance use.

Anahtar Kelimeler

Madde Kullanım Bozukluğu
Bağımlılık
Tutum
Sosyal Hizmet

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 23.03.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1092327

Keywords

Substance Use Disorder
Addiction
Attitude
Social Work

About Article

Received: 23.03.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1092327

^a İletişim Yazarı: yilmazggozde@gmail.com

^b Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kırkağaç Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler Programı/ ORCID: 0000-0002-3331-9304

^c Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü/ ORCID: 0000-0001-7949-2332

^d Doç. Dr., Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü/ ORCID: 0000-0002-2993-5577

Giriş

Madde kullanım bozukluğu tüm dünyada gün geçtikçe artan ve sadece sağlık alanıyla değil sosyal ve ekonomik alanla da derin ilişkileri bulunan evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan 2021 Dünya Uyuşturucu Raporu'nda 15-64 yaş aralığında madde kullanan kişi sayısının 2010 yılında 226 milyon olduğu ve 2019 yılında %22'lik bir artış göstererek 274 milyona ulaştığı belirtilmektedir. Bu oranın 2030 yılına kadar 299 milyon kişiye ulaşabileceği öngörülmektedir (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2021). Ülkeleri ve toplumları tehdit eden madde kullanım bozukluğu hem halk sağlığı hem de toplum güvenliği sorunu olarak mücadele edilmesi gereken önemli alanlardan biridir.

Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin toplum tarafından olumsuz etiketlere ve tutumlara maruz kaldığı, bu tutumlar nedeniyle çoğu zaman dışlandıkları ve ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir (Ahern, Stuber ve Galea, 2007; Corrigan, Kuwabara ve O'Shaughnessy, 2009; Janulis, 2010; Lauber, Nordt, Falcato ve Rössler, 2004; Pescosolido, Monahan, Link, Stueve ve Kikuzawa, 1999). Türkiye de dahil olmak üzere on dört farklı ülkede yürütülen bir araştırmada toplum tarafından damgalanan ve reddedilen başlıklar arasında alkol ve madde kullanım bozukluğu ilk sırada yer almaktadır (Room, Rehm, Trotter, Paglia ve Üstün, 2001). Bu olumsuz tutumların sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından da uygulanabildiği, diğer hastalara kıyasla madde kullanım bozukluğu olan bireylerin reddedilme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir (Boekel, Brouwers, Weeghel ve Garretsen, 2015; Büyükbayram, Baysan Arabacı, Arabacıoğlu, Ayyıldız ve Acar, 2017; Meltzer ve diğerleri, 2013; Yılbaş ve Gönültaş, 2021). Polis memurları tarafından suç işleme potansiyelleri yüksek kişiler olarak damgalandıkları için işlemedikleri suçlardan sorumlu tutulabildikleri açıklanmaktadır (Toronto Drug Strategy Implementation Panel, 2010). Bu olumsuz tutumlar sosyal izolasyonu tetiklemeyle beraber kişilerin madde kullanımını çevresinden gizleyerek tedaviyi reddetmesine ya da tedaviye başlama sürecini uzatmasına sebep olabilmektedir (Corrigan ve diğerleri, 2009; Ronzani, Higgins Biddle ve Furtado, 2009). Gecikmiş tedavi arayışı ise bağımlılık tedavisinde uyumsuzluğa yol açabilmektedir (Brenner, von Hippel, von Hippel, Resnick ve Treloar, 2010). Bunların yanı sıra, hizmet sektöründe çalışan profesyonellerin olumsuz tutumları, madde kullanıcılarına hizmet sunma isteklerini azaltarak sosyal mesafe arzusunu arttırabilmektedir (Ferreira ve diğerleri, 2021; Yang, Wong, Grivel ve Hasin, 2017). Profesyonellerin olumsuz tutumlarının, madde kullanıcılarının hizmete erişiminde bir engel olduğu vurgulanmaktadır (Neale, Topmkins ve Sheard, 2008) ve bu gibi sorunlar profesyoneller ile danışanlar arasında iyi bir ortaklık kurma şansını azaltmaktadır (Tostes, Dias, Reis, Silveira ve Ronzani, 2020). Bu durum genel olarak madde kullanıcılarının talep ettikleri hizmetten çekilmesine, sosyal dışlanmaya ve tedavide daha düşük oranlarda başarıya neden olabilmektedir (Ferreira ve diğerleri, 2021; Silveira, Tostes, Wan, Ronzani ve Corrigan, 2018).

Sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanları, kendi mesleki sorumlulukları çerçevesinde bu bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmeti sağlamayı amaçlamaktadır. Bu dezavantajlı gruplardan biri madde kullanım bozukluğu olan bireyler olmakla birlikte diğer dezavantajlı gruplar olarak nitelendirilebilecek çocuklar, kadınlar, mülteciler ve yoksul durumda olanlar ile madde kullanımı arasında bir ilişki vardır. Madde kullanımının günümüzde küçük yaşlara kadar düşmesi (UNODC, 2022), göç ve işsizliğin

yaşandığı, sosyoekonomik düzeyin düşük olduğu toplumlarda ekonomik sıkıntılarla birlikte yaşanan sorunlar, hayat şartlarının zorlaşması ve bireylerin baş etme kapasitelerinin azalması gibi birçok faktörün madde kullanımını artırması bu ilişkiyi açıklar niteliktedir. Türkiye’de dezavantajlı gruplara danışmanlık yapan, onların hak temelli mücadelesini yürüten sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları, damgalama ve ayrımcılıkla mücadele ederek toplum içerisinde ötekileşmiş grupların ve bireylerin sosyal entegrasyonunu tekrar sağlamakla görevlidir.

Madde kullanımının bırakılmasında, tedavi sürecinin etkin bir şekilde sürdürülmesinde ve toplum temelli tedavi programlarının gerçekleştirilmesinde bağımlı bireylere yönelik tutum ve davranışlar işlevsel bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, özellikle madde kullanım riskinin yüksek olduğu gruplarla çalışan sosyal hizmet alanındaki meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi olumsuz sonuçlara neden olabilecek müdahalelerin ve zarar verebilecek tutumların önlenmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanlarının, bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışlarının tespit edilmesinin, madde kullanımının önlenmesinde, tedavi edilmesinde ve mücadele politikalarının oluşturulmasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Meslek elemanlarının tutum düzeylerinin tespit edilmesinde tekil tarama, tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesinde ilişkisel tarama modeli ele alınmıştır. Tarama modeli, evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak amacıyla yapılan bir araştırma türüdür (Karasar, 2018). Tekil tarama modeli, araştırmayı tek bir değişken çerçevesinde ele alarak onun belirli bir andaki durumunu incelemek amacıyla, ilişkisel tarama modeli ise değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak neden sonuç bağlamı kurabilmek amacıyla yapılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırma, sosyal hizmet alanlarında görev yapan meslek gruplarını kapsamakla birlikte bu çalışmada; sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar, çocuk gelişim uzmanları, öğretmenler, hemşireler ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları yer almıştır. Covid-19 pandemisi koşulları nedeniyle veriler online olarak Google Forms ile toplanmıştır. Araştırma linkinin, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) aracılığıyla sosyal medya platformlarından farklı kişilere iletilmesi sağlanmıştır. Gpower programı kullanılarak örnek büyüklüğü $power=0.90$, $\alpha=0.03$, d (etki büyüklüğü-effect size)=0.3 alındığında çift yönlü tek grupta minimum 103 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırma, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 106 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından literatürden faydalanılarak oluşturulmuş sosyodemografik soru formu ile Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışlar Ölçeği (BYMT) kullanılmıştır. Ölçek, Şaşman Kaylı, Yılmaz ve İyilikçi (2020) tarafından geliştirilmiş olup yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışların tespit edilmesini amaçlamaktadır. 27 sorudan oluşan ve tek faktörlü bir yapıya sahip olan ölçekte kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 27, maksimum puan ise 135'dir. Ölçekte toplam puanın yükselmesi bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere karşı olumsuz tutumun artması anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .923 olup kuvvetli güvenilirliğe sahiptir, bu araştırmada ise BYMT ölçeğinin Cronbach Alfa değeri 0.921 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (10.02.2021 tarihli ve 20.478.486/756 sayılı) etik onay alınmıştır. Veriler 15.02.2021 ile 15.02.2022 tarihleri arasında Google Forms aracılığıyla online olarak toplanmıştır. Online olarak hazırlanan form için pilot çalışma yapılarak elektronik açıdan uygunluğu test edilmiştir. Kişiler araştırmanın başlığı, içeriği ve dahil etme kriterlerinin yer aldığı bir mesajla çalışmaya davet edilmiştir. Google oturumu üzerinden araştırmaya katılım sağlanabilmiştir ve her bir oturum bir yanıt hakkıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırmada toplanan veriler, tanımlayıcı istatistikler (yüzde, sayı, standart sapma, ortalama vb.), normallik analizinde tespitinde Shapiro-Wilk testi kullanılarak değerlendirilmiştir. değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkiler Bağımsız Örneklem t Testi, Anova ve Spearman Korelasyon testi kullanılarak incelenmiştir. Ortalama puanın artması daha yüksek düzeyde olumsuz düşünceyi ve tutumu ifade etmektedir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak ele alınmıştır.

Bulgular

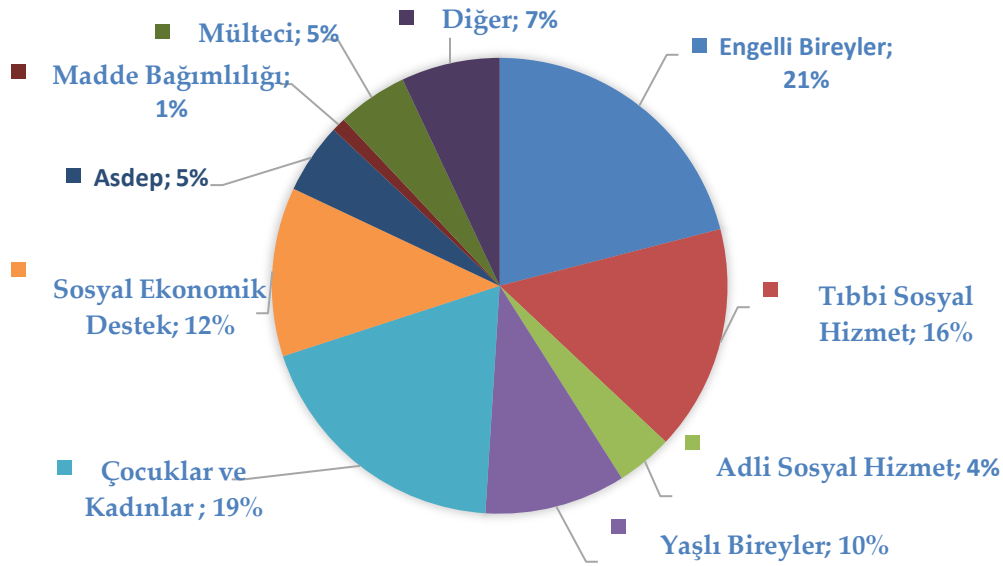
Katılımcıların sosyodemografik bilgileri incelendiğinde, %75'inin (n=79) kadın olduğu, %62'sinin 23-30 yaş aralığında olduğu, %72'sinin (n=76) lisans ve %28'inin (n=30) lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %87'si (n=92) kamu alanında çalışmakla birlikte çalışma süreleri 3 ay ile 34 yıl arasında değişmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	79	%75
Erkek	27	%25
Yaş		
23-30 yaş arası	66	%62.3
31-38 yaş arası	22	%20.8
39-46 yaş arası	5	%4.7
47-57 yaş arası	13	%12.3
Yaş Ort.± SS	31.58±9.1	

Ortanca(min-max)	27.5 (23-57)	
Eğitim Durumu		
Lisans mezunu	76	%71.7
Lisansüstü	30	%28.3
Çalışılan kurumun türü		
Kamu	92	%87
Özel	14	%13
Çalışma süreleri		
1 yıldan az	13	%12.3
1-3 yıl arası	38	%35.8
4-9 yıl arası	27	%25.5
10 yıl ve üzeri	28	%26.4
Toplam	106	%100

Sosyal hizmet alanında çalışan katılımcıların %85'i (n= 90) sosyal hizmet, %7'si (n=7) sosyoloji, %4'ü (n=4) eğitim bilimleri bölümlerinden mezun olmakla beraber kalan %4'lük kısmı (n=5) psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi ve hemşirelik bölümlerinden mezundur. Kamuda çalışan katılımcıların en yüksek oranlarla %55'inin (n=58) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda, %14'ünün (n=15) Sağlık Bakanlığı'nda ve %9'unun belediyelerde görev yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları sosyal hizmet alanları Grafik 1'de sunulmuştur. Buna göre madde bağımlılığı alanında çalışan sadece bir katılımcı olmakla beraber en yüksek oranlarla katılımcıların %20'sinin (n=22) engelli, %19'unun (n=20) çocuk ve kadın, %16'sının (n=17) tıbbi sosyal hizmet alanlarında çalıştıkları görülmektedir.

Grafik 1: Katılımcıların Görev Yaptıkları Sosyal Hizmet Alanları

Katılımcıların BYMT ölçeğinden alabilecekleri minimum puan 27 maksimum puan ise 135'dir ve ölçekte toplam puanın yükselmesi bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik olumsuz tutumun arttığını göstermektedir. Araştırma kapsamında katılımcıların, BYMT ölçeğinden en düşük 36 ve en yüksek 111 puan aldıkları ve ölçek toplum puan ortalamasının $72,31 \pm 15.2$ olduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya katılan, sosyal hizmet alanında çalışan meslek

Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Kişilere Yönelik Tutumları

elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları yüksek düzeyde olmasa da olumsuz bulunmuştur.

Bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi

Katılımcıların yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarına bakıldığında, katılımcıların cinsiyetleri ile tutum puanları arasında yapılan t-testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t[104]=0,595$; $p>0,05$). Bunun aksine, eğitim durumu ($t[104]=2,345$) ve yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanmış olma durumları ($t[104]=2,007$) ile BYMT puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Lisans mezunu olan katılımcıların ortalama puanının lisansüstü mezunu katılımcılardan daha yüksektir, bu durum lisans mezunlarının olumsuz tutumlarının daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Hiç yasa dışı madde kullanmayan katılımcıların olumsuz tutumlarının, bir kez deneyen katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız grup t testi sonucunda katılımcıların medeni durumu ($t[104]=-0,360$), çocuk sahibi olma durumu ($t[104]=0,235$), çalıştığı kurumun türü (kamu-özel) ($t[104]=0,722$), ailede veya yakın çevresinde alkol ($t[104]=0,527$) ve yasa dışı madde ($t[104]=0,154$) kullanan birinin varlığı, yakın çevresinde alkol veya madde kullanım bozukluğu tedavisi görmüş birinin varlığı ($t[104]=0,455$) değişkenleri ile bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2: BYMT Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Yasadışı Madde Kullanma Durumu Değişkenlerine Göre t Testi Sonuçları

Değişkenler	N	\bar{x}	SS	sd	t	p
Cinsiyet						
Kadın	79	2,6906	0,58175	104	0,593	0,555
Erkek	27	2,6159	0,51146			
Eğitim Durumu						
Lisans mezunu	76	2,7505	0,54323	104	2,345	0,021*
Lisansüstü	30	2,4716	0,57253			
Yasa dışı madde kullanma durumu						
Hiç kullanmadım	99	2,7003	0,56192	104	2,007	0,047*
Bir kez denedim	7	2,2646	0,43321			

*($p<0,05$)

Katılımcıların yaşları ($F[3-102]=0,616$), görev aldıkları sosyal hizmet alanı ($F[4-90]=2,224$) ve kamu kurum kuruluşlarında görev yapan katılımcıların çalıştıkları bakanlıklar ($F[9-96]=1,747$) ile madde kullanım bozukluğu olan bireylere yönelik tutumları arasında yapılan ANOVA Testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Yine, yapılan Spearman Korelasyon testi sonucunda katılımcıların hizmet süreleri ile BYMT puanları arasında bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,553$, $p>0,05$).

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının ne düzeyde olduğu ve bu tutumları etkileyen faktörlerin neler olabileceği incelenmeye çalışılmıştır. Literatüre bakıldığında, madde kullanan bireylere yönelik tutumları inceleyen araştırmaların ülkemizde sağlık çalışanları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Altıntaş ve diğerleri, 2004; Büyükbayram ve diğerleri, 2017; Mutlu, Bilici ve Çetin, 2014; Şaşman Kaylı, Özyurt, Devci ve Çavuşoğlu, 2020). Ancak madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan, sosyal hizmet alanında görev yapan meslek elemanlarının tutumlarını ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle bu araştırma, ülkemizde madde kullanıcılarına yönelik tutumları incelemek amacıyla yapılan diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek gruplarının tümüne ulaşılamamış olunması ve evreni kapsamaması, katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal hizmet uzmanı olması bu araştırmanın sınırlılıklarıdır. Ancak çalışmanın, bu alanda yapılacak diğer araştırmalar için bir ön çalışma niteliği taşıdığı düşünülmektedir.

Katılımcıların bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları olumsuz bulunmuştur. Richmond ve Foster (2003) tarafından ruh sağlığı uzmanları başlığı altında sosyal hizmet uzmanı, hemşire, ergoterapist, psikolog, topluluk destek çalışanı ve doktorlarla yapılan araştırma bu sonucu desteklemektedir. Ancak literatürde bu bulgu ile uyuşmayan sonuçlar da mevcuttur. Ülkemizde yapılan, sağlık çalışanlarını ve sağlık alanında görev yapan psikososyal müdahale çalışanlarını kapsayan başka bir araştırmada madde kullanım bozukluğu olan hastalara yönelik algıların yüksek düzeyde olmamakla birlikte olumlu olduğu tespit edilmiştir (Yılbaş ve Gönültaş, 2021). Farklı ülkelerde farklı psikososyal alanlarda çalışan meslek elemanlarıyla yapılan araştırmalarda da madde kullanan bireylere yönelik olumlu tutumların hakim olduğu bulunmuştur (Carroll, 1993; Cornfield ve Hubley, 2020; Dunston McLee, 2001; Pinikahana, Happel ve Carta, 2002). Literatüre bakıldığında, bağımlılık alanında çalışan kişilerin tutumlarının diğer sağlık ve psikososyal müdahale alanlarında çalışan kişilere kıyasla çok daha olumlu olması dikkat çekicidir (Carroll, 1993; Gilchrist ve diğerleri, 2011; Yılbaş ve Gönültaş, 2021:). Bu durum, bağımlılık alanında çalışan kişilerin madde kullanımına dair eğitimler almış olmaları ve kullanıcılarla birebir temasta bulunmaları ile açıklanabilir. Birçok araştırmada, madde kullanan bireylere yönelik olumsuz tutumların bilgilendirme ve eğitimle değiştirilebileceği saptanmıştır (Braoadus, Hartje, Roget, Cahoon ve Clinkinbeard, 2010; Christison ve Haviland, 2003; Ford ve Ryrie, 2000; Karam Hage, Nerenberg ve Brower, 2001; Munro, Watson ve McFadyen, 2007).

Katılımcıların cinsiyetleri ve yaşları ile bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda bu sonucu desteklemektedir (Cornfield ve Hubbey, 2020; Gilchrist ve diğerleri, 2011). Araştırmada, lisansüstü eğitime sahip çalışanların tutumlarının lisans mezunlarına kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Literatürde eğitim durumunun tutumlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını tespit eden araştırmalar da mevcuttur (Yılbaş ve Gönültaş, 2021).

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının çalışma süreleri ile madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında bir ilişki saptanmamıştır. Gilchrist ve arkadaşları (2011)

tarafından psikolog, sosyal hizmet uzmanı, hemşire ve doktorlara yönelik yapılan araştırmada, çalışma süresi on yıl ve altında olan kişilerin çalışma süresi on yıl ile yirmi yıl arasında olan kişilere kıyasla daha olumlu tutumlara sahip olduğu bulunmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının tutumlarını inceleyen başka bir araştırmada çalışma süreleri ile tutumlar arasında düşük düzeyde negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir (Vairo, 2010).

Bağımlılık yapıcı madde kullanma deneyimi olan katılımcıların madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının diğer katılımcılardan daha olumlu olduğu bulunmuştur. Literatürde, bu sonucu destekleyen araştırmalar mevcuttur (Duvall, 2016; Linden, 2010; Toronto Drug Strategy Implementation Panel 2010). Katılımcıların yakın çevresinde yasa dışı madde kullanan birinin bulunması durumunun ve yakın çevrede alkol ya da madde bağımlılığı tedavisi görmüş birinin varlığının tutumlarını etkilemediği saptanmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında, yakın çevrede madde kullanan birinin bulunmasının madde kullanan kişilere yönelik algıları olumlu etkilediğini ortaya koyan araştırmaların (Boekel ve diğerleri, 2015; Yılbaş ve Gönültaş, 2021) yanı sıra özellikle ailede madde kullanımı söz konusu olduğunda, kişilerin yaşadıkları olumsuz duygusal durumların ve hatıraların madde kullanıcılarına yönelik tutumları olumsuz etkilediğini tespit eden araştırmalar da mevcuttur (Duvall, 2016).

Araştırmamızda, katılımcıların çoğu sosyal hizmet uzmanıdır (n=90) ve diğer meslek gruplarına ait kişi sayılarının oldukça az olması sebebiyle aralarında tutum farklılığının olup olmadığı analiz edilememiştir. Meslekler arası tutum farklılığını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalarda özellikle bağımlılık danışmanlarının, psikologların ve sosyal hizmet uzmanlarının tutumlarının sağlık ve psikososyal müdahale alanında çalışan diğer meslek elemanlarına kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (Carroll, 1993; Gilchrist ve diğerleri, 2011).

Madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan sosyal hizmet alanındaki meslek elemanları, bu bireylerin madde kullanımını tespit etme, madde kullanımını tetikleyen psikososyal faktörleri belirleme ve bu bireyleri tedaviye yönlendirme noktasında önemli bir konuma sahiptir. Meslek elemanlarının olumsuz tutumları, bu bireylere sunacakları müdahaleleri ve hizmetleri, madde kullanımıyla ilgili destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirme davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Bunun yanı sıra, çalışanlar tarafından olumsuz tutumlarla karşılaşan madde kullanıcıları, tedavi arayış süreçlerini erteleyebilir ya da sonlandırabilir. Dolayısıyla sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının, madde bağımlılığının önlenmesinde, tedavi süreçlerinde ve mücadele politikalarının planlanmasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu bağlamda, ulusal ölçekte yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu ve bu alanda görev yapacak olan meslek elemanlarının lisans ve lisansüstü eğitimleri sürecinde bağımlılığa ilişkin bilgi edinmesinin, meslek elemanlarına madde kullanım bozukluğu ve biyopsikososyal süreçleri hakkında eğitimler verilmesinin tutumları üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahern, J., Stuber, J., & Galea, S. (2007). Stigma, discrimination and the health of illicit drug users. *Drug Alcohol Depend*, 88, 188-196. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2006.10.014
- Altıntaş, H., Temel, F., Benli, E., Çınar, G., Gelirer, Ö., Gün, F.A., Kernak, A., & Kundakçı, N. (2004). Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 5(3), 107-114. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/50953/>
- Bookel, L., Brouwers, E., Weeghel, J., & Garretsen, H. (2015). Comparing stigmatising attitudes towards people with substance use disorders between the general public, GPs, mental health and addiction specialists and clients. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(6), 539-549. doi: 10.1177/0020764014562051
- Brener, L., von Hippel, W., von Hippel, C., Resnick, I., & Treloar, C. (2010). Perceptions of discriminatory treatment by staff as predictors of drug treatment completion: utility of a mixed methods approach. *Drug and Alcohol Review*, 29(5), 491-497. doi: 10.1111/j.1465-3362.2010.00173.x
- Broadus, A.D., Hartje, J.A., Roget, N.A., Cahoon, K.L., & Clinkinbeard, S.S. (2010). Attitudes about addiction: A national study of addiction educators. *Journal of Drug Education*, 40(3), 281-298. doi: 10.2190/DE.40.3.e
- Büyükbayram, A., Baysan Arabacı, L., Arabacıoğlu, İ., Ayyıldız, C., ve Acar, K. (2017). Psikiyatri kliniğinde çalışan X ve Y kuşağındaki hemşirelerin alkol-madde bağımlılığı ve ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 18(4), 122-134. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/issue/35459/390561#article_cite
- Büyüköztürk Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Carroll, J. (1993). Attitudes of professionals to drug abusers. *British Journal of Nursing*, 2(14), 705-711. doi: 10.12968/bjon.1993.2.14.705
- Christison, G.W., & Haviland, M.G. (2003). Requiring a one-week addiction treatment experience in a six-week psychiatry clerkship: effects on attitudes toward substance-abusing patients. *Teach Learn Med*, 15(2), 93-97. doi: 10.1207/S15328015TLM1502_04
- Corrigan, P.W., Kuwabara, S.A., & O'Shaughnessy, J. (2009). The public stigma of mental illness and drug addiction: Findings from a stratified random sample. *Journal of Social Work*, 9(2), 139-147. doi: 10.1177/1468017308101818
- Cornfiels, Z.A., & Hubble, A.M. (2011). Counselor's attitudes towards working with clients with substance use disorders. *The Counseling Psychologist*, 48(5), 630-656. doi: 10.1177/0011000020915451
- Dunston-McLee, C.H. (2001). *Rehabilitation counselors' attitudes toward persons with coexisting mental illness and substance abuse disorders*. (Doctoral dissertation), Available from ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 3035770).

- Duvall, B.A. (2016). A Comparison of psychologists and substance abuse counselors attitudes toward court-mandated substance abusing clients (Doctoral dissertation) Available from ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 10011020).
- Ferreira, V. L., Tostes, J. G. A., Knaak, S., Silveira, P. S., Martins, L. F., & Ronzani, T. M. (2021). Attitudes of health professionals towards people with substance use disorders in Brazil, controlling for the effects of social desirability, *Health Soc Care Community*, 30(5), 3041-3052. doi: 10.1111/hsc.13749
- Ford C., & Ryrie I.A. (2000). Comprehensive package of support to facilitate the treatment of problems drug users in primary care: an evaluation of the training component. *Int J Drug Policy*, 11(6), 387-92. doi: 10.1016/s0955-3959(00)00064-5
- Gilchrist, G., Moskalewicz, J., Slezakova, S., Okruhlica, L., Torrens, M., Vajd, R., & Baldacchino, A. (2011). Staff regard towards working with substance users: A European multi-centre study. *Addiction*, 106(6), 1114-1125. doi: 10.1111/j.1360-0443.2011.03407.x
- Janulis, P.F. (2010). Understanding addiction stigma: Examining desired social distance toward addicted individuals (Master Theses), Retrieved from: <https://via.library.depaul.edu/etd/16/>
- Karam-Hage M., Nerenberg L., & Brower K.J. (2001). Modifying residents' professional attitudes about substance abuse treatment and training. *The American Journal on Addiction*, 10(1), 40-47. doi: 10.1080/105504901750160466
- Karasar, N. (2018). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lauber, C., Nordt, C., Falcato, L., & Rössler, W. (2004). Factors influencing social distance toward people with mental illness. *Community Mental Health Journal*, 40(3), 265-274. doi: 10.1023/b:comh.0000026999.87728.2d
- Linden, I.A., (2010). The effect of personal use and family history on the attitudes of medical students toward alcohol and drug users. *Journal of Substance Use*, 15 (6), 377-389. doi: 10.3109/14659890903580458
- Meltzer, E.C., Suppes, A., Burns, S., Shuman, A., Orfanos, A., Sturiano, C.V., & Fins, J.J. (2013). Stigmatization of substance use disorders among internal medicine residents. *Substance Abuse*. 34(4), 356-362. doi: 10.1080/08897077.2013.815143
- Munro, A., Watson, H.E., & McFadyen, A. (2007). Assessing the impact of training on mental health nurses' therapeutic attitudes and knowledge about co-morbidity: a randomised controlled trial. *Int J Nurs Stud*, 44(8), 1430-1438. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2006.07.024
- Mutlu, E., Bilici, R., & Çetin, M.K. (2014). Sağlık çalışanlarının bağımlılık hakkında tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 15(3), 118-123. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/10345154-Saglik-calisanlarinin-bagimlilik-hakkinda-tutumları.html>
- Neale J., Tompkins C., & Sheard L. (2008). Barriers to accessing generic health and social care services: a qualitative study of injecting drug users. *Health Soc Care Commun*, 16(2), 147-154. doi: 10.1111/j.1365-2524.2007.00739.x

- Pescosolido, B.A., Monahan, J., Link, B.G., Stueve, A., & Kikuzawa, S. (1999). The public's view of the competence, dangerousness, and need for legal coercion of persons with mental health problems. *American Journal of Public Health*, 89(9), 1339-1345. doi: 10.2105/ajph.89.9.1339
- Pinikahana, J., Happell, B., & Carta, B. (2002). Mental health professionals' attitudes to drugs and substance abuse. *Nurs Health Sci*, 4(3), 57-62. doi: 10.1046/j.1442-2018.2002.00104.x
- Room, R., Rehm, J., Trotter II, R.T., Paglia, A.U., Üstün, T.B. (2001). Cross-Cultural Views on Stigma, Valuation, Parity, and Societal Values Towards Disability. In: Üstün, T.B., Chatterji, S., Bickenbach, J.E., Trotter II, R.T., Room, R., Rehm, J., Saxena, S., (ed.). *Disability and culture: universalism and diversity* (p.247-291). Seattle: Hogrefe & Huber Publishers
- Ronzani, T., Higgins Biddle, J., & Furtado, E. (2009). Stigmatization of alcohol and other drug users by primary care providers in Southeast Brazil. *Social Science & Medicine*, 69(7), 1080-1084. doi: 10.1016/j.socscimed.2009.07.026
- Richmond, I.C., & Foster, J.H. (2003). Negative attitudes towards people with comorbid mental health and substance misuse problems: An investigation of mental health professionals. *Journal of Mental Health*, 12(4), 393-403. doi: 10.1080/0963823031000153439
- Silveira, P. S., Tostes, J. G. A., Wan, H. T., Ronzani, T. M., & Corrigan, P. W. (2018). The stigmatization of drug use as mechanism of legitimization of exclusion. T. M. Ronzani (Ed.), *Drugs and social context: Social perspectives on the use of alcohol and other drugs* (s. 15-25). doi: 10.1007/978-3-319-72446-1_2
- Şaşman Kaylı, D., Yılmaz, G., & İyilikçi, O. (2020). Toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışları üzerine ölçek çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 21(2), 115-128.
Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/issue/53242/701225>
- Şaşman Kaylı, D., Cengiz Özyurt, B., Devenci, A., & Çavuşoğlu, T. (2020). Sağlık personelinin madde bağımlılığına yönelik düşünceleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 495-503. doi: 10.34087/cbusbed.698933
- Toronto Drug Strategy Implementation Panel. Stigma, Discrimination and Substance Use: Experiences of people who use alcohol and other drug in Toronto. September 2010. https://www.toronto.ca/wpcontent/uploads/2018/01/93e2%20stigmadisrim_rep_2010_aoda.pdf Erişim Tarihi: 18.02.2022
- Tostes, J. G. A., Dias, R. T., Reis, A. A. S., Silveira, P. S., & Ronzani, T. M. (2020). Interventions to reduce stigma related to people who use drugs: systematic review. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 30, 1-10. Doi: 10.1590/1982-4327e3022.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report. Vienna; 2021.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report. Vienna; 2022.

- Vairo, E. (2006). Social workers attitudes toward mandated substance-abusing clients. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 10(1), 81-98. doi: 10.1080/15332560903498640
- Yang, L., Wong, L. Y., Grivel, M. M., & Hasin, D. S. (2017). Stigma and substance use disorders: An international phenomenon. *Current Opinion in Psychiatry*, 30(5), 378-388. doi: 10.1097/YCO.0000000000000351
- Yılbaş, B., & Gönültaş, M.B. (2021). Bağımlılık merkezinde ve diğer hastane birimlerinde çalışan bir grup sağlık profesyonelinin madde bağımlılarına yönelik algıları. *Çukurova Medical Journal*, 46(3), 990-997. doi:10.17826/CUMJ.904074